

PÄÄKIRJOITUS

Tiedepoliittisesta keskustelusta Suomessa

Aikaisemmin ei tieteellisestä tutkimuksesta ja sen organisaatiosta laajemmin keskusteltu, lukuunottamatta ehkä jotakin 1940-luvun loppupuolen akatemiataistelua. Tutkimustoiminnan lähtökohta oli individualistinen, eikä sen suunnittelua pidetty ylipäätään tarpeellisena. Nyt tilanne on kuitenkin muuttunut. Tieteellisen tutkimuksen korostunut merkitys tuotantovoimana on johtanut tutkijayhteisön laajenemiseen ja sen käytössä olevien määrärahojen lisääntymiseen. Tämä kehitys yhdessä suunnitelmallisuuden yleisen lisääntymisen kanssa on merkinnyt tiedepoliittisen suunnittelun ja varsinaisen tiedepoliitiikan alkua Suomessa. Tiedepoliittisessa suunnittelutyössä ovat keskeisiä kriteerejä mm. tutkimuksen liittäminen yhteiskuntapolitiikan tavoitteiden muotoiluun ja toteuttamiseen, tutkimusmäärärahojen alueellinen jakautuminen (tieteen aluepolitiikka) sekä työnjaon hahmottelu perus- ja soveltavan tutkimuksen välillä. Konkreettisimmin tiedepoliittinen suunnittelu on Suomessa tullut näkyviin Valtion tiedeneuvoston v. 1973 täsmentämässä painopistetutkimuksessa, jota varten on Suomen Akatemiassa varattu erillisiä määrärahoja.

Tämä painopistetutkimus on noussut Suomessa monin tavoin keskustelun kohteeksi. Sen on muuan muassa väitetty johtavan tieteellistä tutkimusta harhateille palvelemaan pelkästään yhteiskunnallisia tarpeita. Tämän on puolestaan katsottu vaikeuttavan yliopistoissa suoritettavaa perinteistä meriittitutkimusta. Yhtäältä painopisterahat ja toisaalta Suomen Akatemian käytännön mukaisten tutkimussopimusten solmiminen ovat johtaneet yhteiskuntatieteidenkin puolella eräisiin suurprojekteihin, joiden kokonaiskustannukset liikkuvat keskimäärin 0.5—0.7 milj. markan paikkeilla. Myös näihin suurprojekteihin on eräillä tahoilla suhtauduttu sangen kriittisesti ja katsottu niiden haaskaavan veronmaksajien varoja pelkkään nollatutkimukseen. Sekä painopistetutkimukseen että suurprojekteihin on toki syytä suhtautua kriittisesti, sillä eivät ne ole mitään pyhiä lemmiä, joista keskusteleminen olisi jollakin tavoin kielletty.

Toisaalta näiden ilmiöiden julkisessa kritiikissä pitäisi noudattaa jonkinlaista kohtuutta. Olisi toki huomioitava se, että esim. Valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan varoista enintään 1/3 menee painopistetutkimuksen tukemiseen. Niinpä esimerkiksi toimikunnan tutkijan ja tutkimusassistenttien virkojen täytössä painopisteajattelulla ei ole käytännössä ollut juuri mitään vaikutusta, vaan valinnat tapahtuvat perinteisten akateemisten kriteerien pohjalta. Ainoa niiden ulkopuolinen seikka, jonka toimikunta on eksplisiittisesti halunnut antaa vaikuttaa päätöksentekoon on hakijan tutkimusai-

heen yhteiskunnallinen relevanssi. Sekin on kuitenkin vain yksi neljästä sovellettavasta kriteeristä. Minusta on selvää, että tieteen yhteiskunnallisen tehtävän täyttämiseksi tarvitaan mainitun kaltaista painopistetutkimusta ja siihen liittyvää suunnittelua kuitenkin niin, etteivät ne muodostu miksikään pakkopaidaksi, eivätkä vie liian suurta osaa käytettävissä olevista, tutkimuksen tukemiseksi tarkoitetuista resursseista. Missään tapauksessa minusta eivät ole perusteltuja sellaiset väitteet, että painopistetutkimus loisi jonkinlaista uutta, sovellutukseen suuntautunutta tutkijaeliittiä ja siten saattaisi 'yliopistotutkijat' eriarvoiseen asemaan 'painopistetutkijoihin' verrattuna. Asia saattaa olla jopa päinvastoin sen vuoksi, että painopistetutkijoita on ainoastaan harvoin valittu Valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan tutkijoiksi, vaan he ovat useimmissa tapauksissa suorittaneet tutkimustyötä oman toimensa ohella. Toimikunnan tutkijat jotka ovat monessa suhteessa muihin tutkijoihin verrattuna etuoikeutetussa asemassa, ovat lähes poikkeuksetta normaaleja 'yliopistotutkijoita'.

Tilanne saattaa olla hieman toinen ns. suurprojektien kohdalla, sillä niissä on yleensä muutamia päätoimisia tutkijoita. Nämä toimet ovat kuitenkin määräaikaisia, eikä niiden pohjalle synny mitään pysyvää tutkija-aatelia. Suomessa on käyty äärimmäisen vähän asiallista keskustelua näistä suurprojekteista, ja keskustelu on ollut pääasiassa emotionaalisesti sävytynyttä hyökkäilyä niitä vastaan. Keskustelun pohjaksi lienee syytä todeta muutamia seikkoja. Ensiksikin on syytä muistaa se, että nämä suurprojektit (Meteli, Deta, Tandem, muut tutkimussopimukset ja myös tutkijaprofessorien työryhmät) ovat yhteiskuntatieteissä suhteellisen uusi ilmiö. Muilla tieteenaloilla näin ei ole asianlaita ja itse asiassa yhteiskuntatieteiden suurprojektit ovat pieniä verrattuna moniin Kauppa- ja teollisuusministeriön, SITRAn sekä Akatemian muiden toimikuntien rahoittamiin tutkimuksiin. Kyseessä saattavat siis olla hyvinkin jonkinlaiset synnytystuskat. Lienee niin, että tällaisia suurprojekteja tarvitaan laajojen tutkimuskokonaisuuksien koossapitämiseksi ja niiden rationaaliseksi suorittamiseksi. Toisaalta lienee aina syytä harkita tällaisesta suurprojektista päätettäessä sitä, voitaisiinko käsillä oleva tutkimustehtävä paloitella pienemmiksi lohkoiksi, jotka voitaisiin toteuttaa toisistaan irrallaan. Suurprojektit tuottavat nimittäin epäilemättä omia hallinnollisia ja muita ongelmiaan enemmän kuin perinteiset pienprojektit. Tästäkään syystä ei ole mitään perustetta kadehtia tällaisessa suurprojektissa mukana olevia tutkijoita ja sen johtoryhmää, vaikka heillä onkin tavallista runsaammin rahaa käytössään. Suurprojektin vetäminen on varmasti tavallista raskaampaa työtä. Joka tapauksessa suurprojektin aloittaminen on ensisijaisesti tarkoituksenmukaisuuskysymys.

Valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan suurprojektit ovat viime kuukausina nousseet kohtuuttoman julkisen huomion kohteeksi. Tämä johtuu luonnollisesti eräistä yksittäisistä ilmiöistä (tapaus Klemola jne.), mutta asialla

lienee myös yleisemmät taustansa. Tällä yleisemmällä taustalla tarkoitan sitä, että lähinnä Helsinkiin näyttää muodostuneen jonkinlainen veljeskunta, joka on todennut nykyisin harjoitettavan tiedepolitiikan ja siihen liittyvien konkreettisten päätösten johtaneen suurempaan tasa-arvoon eri tieteenalojen ja yliopistojen kesken ja siten vähentäneen heidän perinteisiä etuoikeuksiaan. Kun tähän havaintoon on lisäksi kytketty ideologinen dimensio väittämällä tosiasioiden vastaisesti Akatemian palvelevan vain vasemmiston etuja onkin saatu riittävät perusteet hyökkäyksen aloittamiseksi. Tämän veljeskunnan toiminta on tullut näkyviin monilla tahoilla eduskunnasta lähtien ja sitä lienee osittain kiittäminen mm. suurprojektien osakseen saamasta huomiosta. Toisaalta myös tiedotusvälineet itse ovat joko poliittisista syistä tai muuten — ja joskus aiheellisestikin — käsitelleet näihin projekteihin ja koko Akatemiaan liittyviä kysymyksiä. Yleisesti vaikuttaa siltä, että tässä kirjoittelussa on turhan harvoin kunnioitettu totuutta ja varsinkin Tandem-projektia käsitelleissä kirjoituksissa on esiintynyt kohtuuttoman paljon projektin luonteen vääristäviä asiavirheitä.

Selvää on, että tieteellisen tutkimuksen ja sen tuottamien tulosten täytyy olla julkisen keskustelun ja laaja-alaisen arvioinnin kohteena. Viimeaikainen keskustelu ei ole kuitenkaan johtanut, eikä ilmeisesti pyrkinytkään, tämän-suuntaiseen tavoitteeseen. Vaikuttaakin siltä, että keskustelua ei ole haluttukaan suunnata asiallisille urille, vaan kyseessä on parin, sinänsä kritiikkiä ansaitsevan tapauksen varjolla yleensä yhteiskuntatieteitä ja erityisesti Suomen Akatemiaa vastaan käynnistynyt hyökkäys. Tämän hyökkäyksen tarkoituksena näyttää olevan tieteellistä tutkimusta koskevan päätöksenteon siirtäminen mahdollisimman laajassa mitassa mainitsemani veljeskunnan valvomien elinten haltuun. Toisaalta eräät johtavat luonnontieteilijät, joiden artikkeleita on julkaistu maan keskeisissä päivälehdissä, ovat havainneet tässä tilaisuutensa ja hyökänneen yhteiskuntatieteellisten suurprojektien kimppuun edes tutustumatta — siltä todella vaikuttaa — näiden projektien julkaisuihin. Tämän toiminnan tarkoituksena näyttää olleen pyrkimys suorittaa tutkimusvarojen kaappaus yhteiskuntatieteiltä luonnontieteille farisealaisella teemalla 'me emme ole noita nollatutkimusta tekeviä publikaaneja, vaan teemme kunnon tutkimusta; antakaa siis rahat meille'. Yhteiskuntatieteilijät ovat pysyneet tämän hyökkäyksen edessä vaiti ja tämä on saattanut olla viisastakin. Vastahyökkäykseen olisi kuitenkin ilmeisesti ollut aineksia, sillä siksi paljon luonnon- ja teknisten tieteiden puolella esiintyy sikäläisten suurprojektien puitteissa tutkimusmäärärahojen tehotonta käyttöä, joskus hyvinkin vähämerkityksisiin tutkimushankkeisiin.

Syksyn 1975 aikana yhteiskuntatieteiden ympärillä käyty tiedepoliittinen mylläkkä on osoittanut ainakin sen, että tieteellinen tutkimus ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus eritoten on sängen haavoittuvaa tällaiselle jyräävälle julkiselle hyökkäilylle. Tutkijoilla itsellään ei ole halua tai mahdollisuutta

vastata kritiikkiin asiallisella tavalla. Toisaalta laajat kansanjoukot tavoittavat joukkotiedotusvälineet eivät ole juuri kiinnostuneita tämänytyppisistä vastauksista, sillä niiden uutisarvo on sangen vähäinen. Itse asiassa eräs harvoja asiallisia puheenvuoroja tämän keskustelun aikana on ollut tutkijaprofessori Erik Allardtin Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan 30-vuotisjuhlilla 14. 11. 1975 pitämä esitelmä, joka sittemmin julkaistiin Helsingin Sanomissa. Olen edellä pyrkinyt pohtimaan eräitä suomalaisen tiedepolitiikan sisällöllisiä kysymyksiä sekä toisaalta osoittamaan ne taustat, joista viimeaikainen hyökkäys yhteiskuntatieteitä vastaan on lähtenyt. Harras toiveeni on se, ettei tasoltaan näin matalaa keskustelua koskaan enää tulla käymään ja ellei järkevämpää sanottavaa ole, niin pysytään vaiti ja annetaan asianomaisille elimille riittävä työrauha.

Kauteni Poliitiikan toimittajana päättyy vuoden 1975 loppuun, jolloin myös toimitussihteeri Helena Tuomi jättää tehtävänsä ja lehden toimitus siirtyy ensi vuoden alussa Turkuun. Lehden uudeksi toimittajaksi on Valtiotieteellisen yhdistyksen johtokunta valinnut dos. Hannu Nurmen ja toimitussihteeriksi VTK Heikki Paloheimon. Molemmat työskentelevät Turun yliopiston valtiopoliin laitoksella. Omasta puolestani haluan kiittää kaikkia niitä henkilöitä, joita olen joutunut vaivaamaan joko kirjoituspyynnöillä tai muuten Poliitiikkaa toimitettaessa. Nämä kiitokset ovat paikallaan sen vuoksi, että olen joutunut esittämään kirjoituspyyntöjä suhteellisen paljon. Lehdelle tarjottu materiaali ei ole nimittäin riittänyt kattamaan lehden sivuja, vaan toimittajat ovat joutuneet haravoimaan ajoittain hyvinkin perusteellisesti suomalaisen politiikan tutkimuksen sarkaa juttujen löytämiseksi. Uskon silti, että tämä ei ole välttämättä merkinnyt Poliitiikan tieteellisen tason laskua, mutta kylläkin tiettyä laajennusta lähialojen, ennen kaikkea julkisoikeuden ja tiedotusopin suuntaan. Tieteellisen lehden toimittaminen on kieltämättä oma kokemuksensa, joka ajoittain saattaa johtaa epätoivon kaltaisiin mielentiloihin korjattaessa esim. jonkun kirjoittajan sotkuista ja kaikkia logiikan sääntöjä rikkovaa lähdeviitteistöä, mutta joka lopultakin on voittopuolisesti myönteinen kokemus. Tieteellisen lehden toimittamisella ei taloudellisesti rikastu, mutta siinä oppii ja joutuu samalla kontakteihin itse asiassa koko alan kotimaisen tutkijakunnan kanssa. Tämä tarjoaa luonnollisesti hyvän mahdollisuuden seurata alalla tehtävää ja suunnitteilla olevaa tutkimusta. Kuluneet neljä vuotta Poliitiikan toimittajana ovat olleet mielenkiintoista aikaa.

Raimo Väyrynen 14. 12. 1975